

MINISTERSTWO OŚWIATY

PROGRAM NAUKI
W 8-LETNIEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ

PROJEKT

RYSUNKI

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH
WARSZAWA 1947

RYSUNKI

Niniejsze materiały programowe są częścią wydawnictwa pt. „Programy 8-letniej szkoły podstawowej. Projekt”. Pierwszy zeszyt tego wydawnictwa, a mianowicie programu języka polskiego, podaje w uwagach wstępnych jego genezę i cele. Odsyłając do tych uwag Ministerstwo ponawia apel do ogółu nauczycielstwa o nadsyłanie uwag, ocen i wypowiedzi pod adresem:

W a r s z a w a, Ministerstwo Oświaty, Departament VI;

W opracowaniu projektu programu rysunku w 8 letniej szkole podstawowej wzięli udział:

Boniecki Stanisław
Buczek Julian
Choińska Eugenia
Chudziński Jan
Deksmisówna Maria
Gądkówna Halina
Golus Jan
Hochlingier I.
Karp Czesław
Huber Ignacy
Kiernas Bolesław
Kolanczyk Marian

Krzakowa Stanisława
Kubita Józef
Lewakowska Jadwiga
Mazurek Jan
Roliński Feliks
Saletyńska Kazimiera
Snopek Wiktor
Supranowicz Paweł
Wąsowicz-Sopoćko Maria
Wippel Antoni
Zabicki Zygmunt

PROGRAM NAUKI RYSUNKU

w 8-letniej szkole powszechnej.

Cele nauczania

a) Rozwijanie spostrzegawczości, wrażliwości na barwy, pamięci wzrokowej, uwagi, pomysłowości zdobniczej i twórczych uzdolnień młodzieży w zakresie rysunku.

b) Usprawnianie techniki rysowania i malowania w oparciu o właściwe danemu wiekowi dziecka możliwości psychiczne.

c) Wyrabianie wrażliwości na piękno, rozwijanie smaku estetycznego w zetknięciu z otaczającymi wytworami sztuki i kultury.

d) Zbliżenie młodzieży do zagadnień wiążących się ze sztuką ludową i współczesną w oparciu o wiadomości o ich historycznym rozwoju.

KLASA I

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Rysunek z wyobraźni.

Łącznie z tematami ćwiczeń w mówieniu, czytaniu i pisaniu rysowanie scen z życia domowego i szkolnego dziecka, rysowanie przeczytych scen w drodze do szkoły, na boisku, w ogrodzie, polu, na ślizgawce.

Ilustracje powiastek, wierszyków i bajek.

Rysunek poobserwacyjny.

Z pamięci, na podstawie obserwacji samodzielnej lub kierowanej przez nauczyciela rysunek prostych i łatwych do zapamiętania przedmiotów użytkowych z życia codziennego, opartych o konstrukcję koła a następnie — prostokąta i koła przeciętego

Przykłady oparcia o konstrukcję koła: jabłko, pomarańcza, piłka do gry, kłódka, kapelusz, sierp, guzik, szyldzik od zamków, kłosze itp.

Oparcie o konstrukcję prostokąta: zeszyt, domino, chorągiewka o barwach narodowych, koperta listowa, liczydło itp.

Techniki pracy: zaznajomienie się z użyciem ołówka, kredek szkolnych.

Wyniki nauczania

Wypowiadanie się graficzne w ilustracji z zachowaniem naiwności schematu dziecięcego, rozróżnianie i nazywanie koła, prostokąta oraz prostej i krzywej (praktycznie).

Właściwe posługiwanie się ołówkiem i kredką.

Odróżnianie barw: żółtej, czerwonej, niebieskiej, ponadto zielonej, oraz nazywanie ich.

Uwagi

Rysunek w kl. I szkoły powszechnej rozpoczynamy od wstępnych pouczeń, jak: zacinanie i właściwe trzymanie ołówka, utrzymywanie w czystości papieru, posługiwanie się kredą przy rysunku

na tablicy; używanie kredek, utrzymywanie w porządku przyborów do rysowania. Uwagi powyższe, jak również poprawną postawę dziecka przy pracy, należy podawać okolicznościowo przy realizowaniu programu tej klasy.

W początkowych lekcjach rysunku, prowadzonych metodą zabawy, rola nauczyciela polega na opiekowaniu się dziećmi, materiałem i zachęcaniu dzieci do rysowania. Należy dążyć do tego, aby materiały zakupywać dla wszystkich dzieci łącznie, wydawać je na początku lekcji i przechowywać w klasie.

Zachęty do pracy potrzebują dzieci nieśmiałe, które najczęściej nie wierzą w swe siły i twierdzą, że „nie umieją rysować“. Należy je przekonać słowami „umiesz“, „spróbuj“.

Rysunek z wyobraźni jest tematowo związany z nauką języka polskiego, zwłaszcza w pierwszych tygodniach nauczania lekcja rysunku następuje po lekcji polskiego i trwa około $\frac{1}{2}$ godz.

Ilustracje związane treścią z nauką języka ojczystego są przez małe dzieci bardzo lubiane. Należy w treści wybrać moment plastyczny, stopniować trudności i wymagania techniczne. Dzieci w kl. I rysują przeważnie, to, co same czynią w szkole, w domu, w parku, ogrodzie lub w polu. Należy przeto pozwolić na swobodne wypowiedzianie się dziecka w naiwnej, prymitywnej formie o otaczającym je świecie. Zdobywanie wiedzy o przedmiotach na lekcji języka polskiego wzbogaca jego możliwości wypowiedziania się rysunkiem. Nie należy tych rysunków dziecka ganić, raczej chwalić, by zachęcić je do swobodnego rysowania.

Ze względów wychowawczych należy dzieci umiejętnie wciągać do wspólnej pracy np. celem ozdobienia klasy ulubionymi ilustracjami. Przede wszystkim jednak pamiętać należy, że nieodzownym składnikiem piękna klasy jest jej czystość i ład.

Rysunek poobserwacyjny ma za zadanie rozwinąć spostrzegawczość dziecka; ponieważ dziecko ujmuje przedmioty globalnie, przeto kierowana przez nauczyciela obserwacja wzbogaca jego wiadomości. Początkowo należy pokazać przedmioty zbliżone do formy koła, z którym dziecko ma częstą styczność (jabłko, piłkę do gry itp.), późniejsze ćwiczenia będą oparte na formach zbliżonych do prostokąta.

Ćwiczenia w rozpoznawaniu barw należy prowadzić metodycznie od kl. I, tj. zwracać uwagę na barwność tworów przyrody (rośliny, owady, ptaki), na zmienność kolorów w porach roku i dnia, uczyć na pokazie rozróżniać i nazywać barwy, wynajdywać podobne i dobrać takie same.

KLASA II

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Rysunek z wyobraźni.

Ilustrowanie zajęć dziecka oraz pracy rodziców i rodzeństwa, ponadto zwyczajów świątecznych i powiastek, z położeniem akcentu na postawę człowieka przy pracy. Pory roku. Tematy łączą się ściśle z nauką języka polskiego.

Rysunek poobserwacyjny.

Rysowanie z pamięci, na podstawie obserwacji samodzielnej lub kierowanej przedmiotów o konstrukcji prostokąta i kwadratu bardziej urozmaiconych, lecz łatwych do zapamiętania, oraz różnych układów tych form.

Przykłady tematów: książka, okno, szafa, drzwi, itp. oraz niektóre narzędzia pracy, jak łopata, młotek.

Zbiorowy rysunek na tablicy kredą białą i kolorową.

Techniki: użycie ołówka, kredki, ewentualnie farb akwarelowych przy rysunku ilustracyjnym.

Wyniki nauczania

Wypowiadanie się ilustracyjne z osiągnięciem bogatszych schematów rysunkowych, z pozostawieniem jednak ich naiwności charakterystycznych, odpowiednich dla tego wieku dziecka.

Dwumiarowe ujmowanie graficzne łatwych przedmiotów użytkowych ze zwróceniem uwagi na proporcje ogólne.

Praktyczna znajomość form koła, prostokąta, kwadratu i linii prostej, krzywej, kolistej oraz kierunków (pionowy i poziomy).

Rozróżnianie i nazywanie sześciu barw, tj. żółtej, czerwonej, niebieskiej, pomarańczowej, fioletowej i zielonej.

Uwagi

Dziecko zazwyczaj wypowiada w naiwnej formie to, co wie o przedmiocie nie krępując się obserwacją. W miarę narastania wiedzy dziecka o przedmiotach rysunek jego staje się dokładniejszy i bardziej ożywiony. Słuszną sprawą jest zwiążanie nauki rysunku z nauką polskiego, historii i przyrody. Nauki te dają dziecku wiedzę o świecie ceną dla rysunku.

Temat lekcji rysunku z wyobraźni należy dostosować do psychiki dziecka wprowadzając naturalną korelację z wyżej wymienionymi przedmiotami nauczania, kierując obserwacją dziecka, przy czym wskazywać należy sposoby usuwania trudności technicznych. Od rysunku dziecka w tej klasie nie można wymagać ścisłości. Dziecko w swym rysunku daje daleko posuniętą syntezę, nie należy przeto oceniać tych rysunków kryteriami naturalizmu.

Nauczyciel w dalszym ciągu powinien zachowywać ostrożność w ocenie i pełne zrozumienie dla ujmowania ogólnej formy przedmiotu. Tworzenie ogólnej syntezy przedmiotu stanowi najcharakterystyczniejszą formę twórczości dziecka. Spostrzeganie szczegółów wpływa ujemnie na ujęcie graficzne przedmiotu.

Tematy rysunku z wyobraźni powinny być poprzedzone interesującą i żywą pogadanką pobudzającą wyobraźnię plastyczną dziecka, należy w niej odwoływać się do przeżyć miłych dziecku, np. do takich tematów, jak praca rodziców, zwyczaję świąteczne itd.

Technika lubiana przez dzieci, a tym samym dla nich najłatwiejsza to — kredki kolorowe i ołówek. Wycinanki z papieru kolorowego pomagają w ujęciu charakterystycznej sylwety przedmiotu. Wycinać należy bez poprzedniego rysunku ołówkiem — od razu nożyczkami.

Przy rysunku poobserwacyjnym przedmiot stanowiący temat lekcji powinien być uprzednio przygotowany, należy również obmyśleć celowo pytania, naprowadzające dzieci na dokładną obserwację formy i barwę rysowanego tematu.

Należy go porównywać z podobnymi przedmiotami, które dzieci już znają, i zwrócić uwagę na materiał i celowość budowy. Rysowane przedmioty muszą odpowiadać zasadzie stopniowania trudności.

Celem ożywienia lekcji rysunku i ośmielenia dzieci, jako też wyrobienia zręczności, należy przerobić kilka ćwiczeń zbiorowego rysowania kredą białą lub kolorową na tablicy. Chociaż rysunek zniknie po starciu, jednakże moment wspólnego rysowania jest ważnym zabiegiem wychowawczym, gdyż przyzwyczajają dzieci do współpracy i współżycia w gromadzie, wyrabia życzliwą postawę dziecka w stosunku do kolegów, ocenę i korektę wspólnych błędów oraz czynny udział w osiągnięciu zamierzonego wspólnego celu.

KLASA III

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Rysunek z wyobraźni.

Rysunek ilustracyjny w cyklach (przedstawienie akcji w dwu lub więcej obrazach).

Tematy: legendy, baśnie, opowiadania, prace w ogrodzie, w polu, w warsztatach rzemieślniczych.

Rysunek poobserwacyjny.

Rysowanie z pokazu i z pamięci. Na podstawie obserwacji samodzielnej lub kierowanej rysowanie przedmiotów użytkowych i tworów natury z uwzględnieniem zasadniczego kształtu całości oraz części składowych przedmiotu.

Zakładanie rysunków kolorem zbliżonym do koloru przedmiotu, przy użyciu farb akwarelowych.

Przykłady tematów z pokazu: piły ramowe i ręczne, wałek do ciasta, obcęgi, nożyce, laska, parasol, łuk, szabla, kosa, cepy oraz łatwe zabawki.

Przykłady tematów z pamięci: sylwety topoli włoskiej, brzozy płaczącej, wierzby ciętej, liście topoli, bzu, fasoli, róży, akacji.

Owoce: wiśnie, śliwki, jabłka, gruszki; ponadto motyle, ćmy; pióra dużych ptaków.

Podpisywanie rysunków drukowanymi literami.

Techniki: ołówkowa, kredkowa, akwarelowa, wycinankowa.

Wyniki nauczania

Wypowiadanie się ilustracyjnie schematem bardziej dojrzałym, podkreślającym zasadnicze proporcje i główne części składowe.

Ujmowanie dwuwymiarowe z pokazu i z pamięci przedmiotów użytkowych i tworów natury, z podkreśleniem podstawowego kształtu konstrukcyjnego i symetrii oraz wykazaniem różnic wiel-

kości w całym przedmiocie i w poszczególnych częściach. Zakładanie farbą akwarelową większych płaszczyzn. Zapoznanie się praktyczne z dużym alfabetem pisma klasycznego (antykwą).

Uwagi

Rysunek z wyobraźni.

W klasie trzeciej zdobyte wiadomości o świecie pozwalają dzieciom na bardziej dokładne oddanie formy. Nadal wzbudza zainteresowanie człowiek, jego praca i przeżycia.

Z form „głównogów“ i „dziwolągów“ przechodzi dziecko do poprawniejszej budowy schematycznej człowieka. Wobec tego na tym poziomie można w omówieniach odwoływać się do obserwacji i wiadomości nabytych na innych przedmiotach nauczania. Teraz dzieci interesują tematy przedstawiające coś niezwykłego. ślizgawicę, nagły wypadek itp., czasem wątek humorystyczny w cyklach, tj. w kilku obrazkach odtwarzających treść opowiadania. Tematami będą czynności związane z pracą człowieka oraz zwierzęta współżyczące z człowiekiem.

W rysunku poobserwacyjnym należy w dalszym ciągu omawiać właściwości materiału, celowość konstrukcji w porównaniu ze znaną formą geometryczną. Należy tu wykorzystywać wycieczki przyrodnicze oraz wiadomości z przyrody, np. obserwacja i malowanie charakterystycznych sylwetek drzew.

Lekcja malowania winna być poprzedzona podaniem spisu farb, które można zakupić w formie gotowej palety lub odpowiednio skompletować.

KLASA IV

2 godziny tygodniowo.

Materiał nauczania

Rysunek poobserwacyjny.

Rysowanie z pokazu i z pamięci na podstawie obserwacji samodzielnej i kierowanej przedmiotów użytkowych i tworów natury z uwydatnieniem zasadniczego kształtu, proporcji, całości oraz części składowych przedmiotów.

Przy malowaniu akwarelą trafianie zasadniczego koloru przedmiotu z uproszczeniem do poznanych sześciu kolorów.

Przykłady tematów: narzędzia pracy złożone z dwóch i trzech części (rysowane z większą ilością szczegółów), np. strug, klejce, piły; sprzęty: ława, stół, półka, kufer, biurko, szafa; naczynia: wiadra, garnki, dzbanki, konewki.

Charakterystyczne nakrycie głowy, np. hełm, czapka, kapełusz. Zwierzęta domowe: kot, mysz; ptaki: kogut, kaczka; drzewa: świerk, sosna (w sylwecie), liście drzew: dębu, klonu; owoce, warzywa.

Rysunek z wyobraźni.

Ilustrowanie scen zbiorowych ze środowiska dzieci oraz ważniejszych wydarzeń miejscowych, ponadto przygód podróźniczych.

Tematy: targ, zebrania gromadzkie, ludzie na dworcu kolejowym lub autobusowym, na przystanku tramwajowym, gaszenie pożaru. Wycieczka do lasu, zbieranie ziół, grzybów, chrustu, zbieranie kłosów w polu, zbiórka książek, poprawianie drogi i mostków, nasza spółdzielnia i inne tematy społeczne.

Ilustrowanie scen podróźniczych na podstawie przeczytanych książek jako przygotowanie do tematów spoza obrębu najbliższego środowiska uczniów.

Pismo drukowane — alfabet oparty o konstrukcję koła i prostej (alfabet wersalikowy — małe litery) — wykonywany patykiem płaskim i okrągłym.

Techniki: rysunek ołówkiem, piórem, patykiem, malowanie farbami.

Wyniki nauczania

Umiejętne ujmowanie graficzne dwuwymiarowe z pamięci i pokazu znanych przedmiotów otoczenia o kształtach bardziej złożonych. Dalsza wprawa w użyciu akwareli bez mieszania farb. Podpisywanie pismem opartym o konstrukcję koła i prostej. Użycie pisaka drewnianego. Schematyczne ujmowanie postaci człowieka i zwierzęcia rysunkiem bardziej poprawnym.

Uwagi

Rysunek poobserwacyjny.

Uczeń stopniowo zmienia swoją postawę wobec otaczającego go świata przechodząc z egocentryzmu do zainteresowań wiążących go z rzeczywistością, dlatego też należy nasilić jego obserwację dając początkowo takie modele do rysowania, których kształty można łatwo przedstawić w formie i proporcjach. Obowiązuje przy tym nadal stopniowanie trudności polegających na stosowaniu modeli od najłatwiejszych i stopniowanie technik rysowania i malowania.

W tym czasie uczniowie zaczynają intuicyjnie szukać wymiaru trzeciego i sposobu wyrażania go rysunkiem. Należy to podchwycić i rozwinąć przez celowe omówienie i zastosowanie modeli przedmiotów trójwymiarowych (stoły, pudła).

Zwierzęta należy ujmować syntetycznie z pominięciem szczegółów; i tak np. kot — dwa różnej wielkości koła styczne zewnętrznie, uszka to dwa trójkąci, ogonek w formie łuku.

Celem urozmaïcenia nauki należy przeprowadzić parę lekcji na wycinanie i wydzieranie z kolorowych papierów charakterystycznych form. Ćwiczenia takie zmuszają do dokładniejszej obserwacji w odtwarzaniu kształtów, usprawniają rękę i palce.

KLASA V

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Rysunek z natury.

Rysowanie przedmiotów z otoczenia, ujmowanie zasadniczej konstrukcji oraz kształtu całości i poszczególnych części z uwzględnieniem proporcji. Nazywanie konstrukcyjnych form według znanych figur geometrycznych. Określanie matematyczne proporcji w stosunku do jednej wielkości np. $\frac{2}{3}$ wysokości, $\frac{3}{4}$ wysokości itp.

Przykłady tematów: pudło, skrzynia, szaflik, wiadro, dzieża, masielnica, słoje, puszki od konserw, butla, latarnia itp.

Malowanie płaskie kolorem zbliżonym do koloru przedmiotu lub kolorem umówionym, zakładanie płaszczyzny podstawy. Próby mieszania barw zasadniczych, tworzenie pochodnych.

Rysunek poobserwacyjny.

Rysowanie z pokazu i z pamięci oraz na podstawie bezpośredniej obserwacji przedmiotów z otoczenia i tworów natury.

Przykłady tematów: przedmioty z życia żołnierzy, robotników fabrycznych, rolników itp.

Ryby rzeczne i stawowe, ptaki brodzące, zwierzęta domowe (koń, krowa), postacie ludzkie w charakterystycznym ubiorze, np. piekarz, kowal, żołnierz, marynarz itp.

Rysunek z wyobraźni.

Ilustrowanie scen z życia społecznego i państwowego na podstawie przeżyć ucznia, opisów i opowiadań nauczyciela.

Tematy przykładowe: święto zwycięstwa (9 maja), defilada wojska polskiego, święto pracy (1 maja), manifestacje o charakterze państwowym i narodowym (np. 22 lipca, 3 maja), nasze morze,

port handlowy i pasażerski, praca w fabryce, żniwa, dożynki, orka itp. *Pismo*. Wypisywanie słów i zdań pismem tekstowym przy pomocy płaskiego lub ściętego patyka oraz stalówką redis.

Techniki: ołówkowa, pióro, patyk, farby akwarelowe, stalówki redis, wycinanki — np. w zastosowaniu do postaci ludzkich.

Wiedza o sztuce.

Zwrócenie uwagi podczas wycieczek na sztukę ludową regionalną i jej wytwórczość oraz przejawy w różnych tworzywach i technikach. Porównywanie wytworów sztuki góralskiej z kurpiowską, kaszubską, łowicką, śląską itp.

Wyniki nauczania

Umiejętność narysowania z natury, pokazu i pamięci znanych dzieciom przedmiotów z otoczenia, z uwydatnieniem cech istotnych, a pominięciem przypadkowym i drugorzędnych, z zachowaniem proporcji w całości i częściach składowych, z podkreśleniem zasadniczego kształtu.

Malowanie płaszczyznowe farbą i trafne dobieranie danego koloru przez mieszanie farb.

Uwagi

Rysunek poobserwacyjny w kl. V wymaga coraz dokładniejszej obserwacji i analizy form. Stopniowo, nieznacznie zmienia się w rysunek z natury. Modele powinny być tu wyrobami ludowymi z gliny lub z drzewa. Należy je ustawić w grupach, np. dwa garnki zasadniczo różne (wysoki a wąski i niski a szeroki), narysować i namalować kolorem najbardziej podobnym do koloru przedmiotu. Przy tym ćwiczeniu można przejść mieszanie trzech barw zasadniczych w trzy pochodne — zmienić farbę z guziczka tak, by była najpodobniejsza do barwy przedmiotu rysowanego. Do specjalnych ćwiczeń dla doboru barw posłużą formy płaskie naturalistyczne, np. liście, pióra, motyle, lub formy specjalnie przez nauczyciela zaprojektowane, wycięte z kartonu.

Rysunek z pamięci np. żaglówki, kajaka lub okrętu skieruje myśl ucznia ku morzu i rzekom i pozwoli na odtworzenie przeżyć wakacyjnych. W rysunku z wyobraźni wymagać należy wyrażania myśli w cyklach, tj. w 2—3 rysunkach na jeden temat z zachowaniem poprawnej proporcji: człowieka w stosunku do budynków, drzew lub zwierząt. Schematy dziecięce nabierają tu coraz więcej ruchu i coraz bardziej naturalistycznego kształtu. Często po-

wtarzają się rytmicznie podobne kreski jako wyraz marszu, defilady, zabawy, biegu lub tańca. Przebija w rysunku dążność do wyrażania przedmiotów trójwymiarowo, którą należy podtrzymać. Zaznaczają się też w rozmieszczaniu dwa plany: bliższy i dalszy, co daje powód do rozmowy o pozornym zmniejszaniu się przedmiotów w miarę odległości. Najczęściej uczniowie rysują tak, jakby widzieli przedmiot z góry. Rysunki te mają bardzo wiele cech twórczych i odkrywczych, które należy podniecać. Bardzo wskazane będą w tej klasie rysunki kredą lub kredami kolorowymi na tablicy grupowe, o których była mowa już w klasach poprzednich.

Techniki: ołówkowa, kredkowa i malowania, dojrzewają i udoskonalają się stale. Ważną sprawą jest na tym poziomie zakomponowanie rysunku. Każdy przedmiot musi być z umiarem narysowany na papierze, tj. musi być zachowany wzajemny stosunek przedmiotu do tła. Przy korekcie rysunku unikać jeszcze mierzenia ołówkiem, a używać innych sposobów sprawdzania i poprawiania błędów, jak oddalania rysunku na długość ramienia umieszczania kilku rysunków na tablicy i wzajemnej koleżeńskej krytyki, powtórnej analizy formy.

KLASA VI

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Rysunek z natury.

Rysowanie dzieł ręki ludzkiej a także tworów natury na podstawie obserwacji bezpośredniej. Rysowanie przedmiotów otoczenia o konstrukcji brył graniastych i obrotowych w ujęciu trójwymiarowym przy uwidocznieniu dwóch ścian, tj. przedniej i górnej w położeniu równoległym do płaszczyzny obrazu.

Uwzględnienie najwyraźniej występujących zbiegów i skrótów perspektywicznych w perspektywie centralnej (zbieżnej), bez podawania naukowej terminologii perspektywy.

Mierzenie stosunków wielkości przez wizowanie.

Zakładanie płaszczyznowe farby ścian więcej i mniej naświetlonych (cień własny) przez dodanie farby tego samego koloru lub niebieskiej. W związku z tym omówienie zagadnienia barw zasadniczych, pochodnych, ciepłych, zimnych, czystych, złamanych harmonii i kontrastów.

Przykłady tematów do rysowania i malowania: pudełko, walizka, piec, szafa, stół, półka, klatka, sito, beczka, misy i naczynia gliniane, koryto, studnia itp.

Jarzyny, kwiaty, owoce.

Rysunek z natury może być prowadzony w miesiącach ciepłych również i na wolnym powietrzu.

Rysunek poobserwacyjny.

Rysowanie, malowanie oraz wycinanie na podstawie obserwacji dokonywanych na wycieczkach typowych zwierząt (np. królik, indyk), postaci ludzkich (jak strażak, kolejarz, listonosz, kosiarz itp.) oraz roślin.

Rysunek z wyobraźni.

Na podstawie opisu nauczyciela lub odczytanego przez nauczyciela tekstu rysowanie przedmiotów i tworów architektonicznych takich, jak np. dom nowoczesny, szkoła, dworzec kolejowy, przystanek tramwajowy, fabryka, chata wiejska, stodoła, gmina itp. w ujęciu perspektywicznym, przy uwidocznieniu dwóch ścian (frontowej i bocznej).

Ponadto rysowanie ulic, dróg wiejskich i leśnych, ogrodów plantów kolejowych, rzek i innych, z zaznaczeniem zbiegów na horyzoncie.

W korelacji z nauką prac ręcznych projektowanie przedmiotów użytkowych, jak np. ławek ogrodowych, stolików, półek koszy, skrzyń do śmieci itp.

Dla dziewcząt — projektowanie i kompozycja zdobnicza w dostosowaniu do robót kobiecych (szycia).

Pismo — projektowanie i wykonywanie krótkich napisów okolicznościowych w związku z życiem i potrzebami szkoły.

Techniki: rysunek ołówkiem, pędzlem, patykiem, malowanie akwarelą, pisanie stalówkami o ściętych ostro główkach (Ato, Ly, Toh) i redisówką.

Wiedza o sztuce.

W korelacji z nauką historii, na podstawie oglądanych podczas wycieczek oryginalnych dzieł sztuki oraz obrazów i przeczocy, podanie ogólnych wiadomości o stylach w architekturze.

Wyniki nauczania

Umiejętność rysowania trójwymiarowych przedmiotów opartych o konstrukcję brył graniastych i obrotowych z podkreśleniem cienia własnego.

Możliwość wykonania krótkich, okolicznościowych napisów oraz zaprojektowanie do prac ręcznych przedmiotów użytkowych.

Uwagi

Rysunek z natury i poobserwacyjny łączy się i wspiera w kl. VI z rysunkiem z wyobraźni. Przewidziane w tej klasie tematy architektoniczne i terenowe ujmują uczniowie już perspektywnie. Usiłowania ich należy podtrzymać. Wiedzę o perspektywie trzeba wyjaśnić poglądowo z zaznaczeniem horyzontu i wytłumaczeniem, gdzie w stosunku do rysującego ucznia horyzont się znajduje — pozorne malenie przedmiotów w miarę zwiększania

się odległości, pozorne zwięzanie się drogi, toru, słupów, latarni. Wymienione obserwacje, kierowane przez nauczyciela, dają uczniowi doniosłe odkrycia praw perspektywicznych. Teoria perspektywy i konstrukcja są na tym poziomie wykluczone.

Wiadomości o perspektywie poznane w czasie obserwacji terenowej zużyją uczniowie przy rysunku z natury. Wymienione przykłady modeli, jak walizy, pudła, piece, szafy, należy rysować w rozmaitych wysokościach w stosunku do horyzontu, uważając na dokładne wykonanie rysunku i zrozumienie, że zależnie od pozycji, z której się rysuje, przedmiot inaczej wygląda. W poszukiwaniu wyrazu dla trzeciego wymiaru odkryją uczniowie cień własny przedmiotu. Pomoże im w tym nauczyciel przez ustawienie i specjalne oświetlenie przedmiotu. Należy dążyć do wyraźnego określenia kształtu cienia i do uproszczonego ujęcia go w formie i barwie. Jeszcze jeden krok, a odkryją zdolniejsi uczniowie cień rzucony i refleks. Można im to wytłumaczyć, ale nie należy tego od wszystkich uczniów egzekwować. Mierzenie proporcji przez wizowanie można inaczej określić jako pomiary powietrzne. Po wyczerpaniu wymienionych poprzednio sposobów trzeba używać i tego sposobu, zawsze jako sprawdzianu obserwacji i rysunku. Szkicować należy zawsze „na oko“, a poprawiać po zmierzeniu proporcji za pomocą ołówka (tzw. wizowanie) w rzeczywistości i na rysunku.

Malowanie nabierze cech świadomego działania po kilku ćwiczeniach mających na celu mieszanie barw i stworzenie całej gamy barw (do 12) z trzech zasadniczych (czerwonej, żółtej i niebieskiej) i trzech pochodnych (fioletowej, pomarańczowej i zielonej) z odcieniami. Ze względu na projektowanie zdobin do robót należy omówić i pokazać zespoły barw ciepłych i zimnych — czystych i złamanych.

Projektowanie zdobin do szycia należy oprzeć na rytmicznym powtarzaniu kresek kolorowych, które wyrażają ściegi. Rytm biegnie wzdłuż osi jednostronnie lub dwustronnie naprzemianlegle. Najpraktyczniej ćwiczenia takie przerabiać od razu w materiale, tj. w szyciu ściegami płaskimi kolorowymi nićmi (na lekcjach prac ręcznych).

Wiedza o sztuce będzie prowadzona na wycieczkach dorywczo — jak również przy rysowaniu fragmentów architektonicznych w najbliższej okolicy lub przy pokazie obiektów sztuki ludowej — należy przy tym opowiedzieć o stylu i o twórczości ludowej (bez egzekutywy).

